

Przymusowy wykup akcji trochę mniej przymusowy

Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 21 czerwca 2005 r., P 25/02

WALDEMAR GONTARSKI

1. Artykuł 418 § 1 ustawy z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (DzU nr 94, poz. 1037) rozumiany jako niewyłączający prawa akcjonariusza pokrzywdzonego przymusowym wykupem akcji do zaskarżenia uchwały o tym wykupie jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3, art. 45 ust. 1, art. 64 w związku z art. 31 ust. 3 i z art. 176 ust. 1 oraz nie jest niezgodny z art. 21 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Artykuł 418 § 2 w związku z art. 417 § 1 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3, art. 45 ust. 1, art. 64 w związku z art. 31 ust. 3 i z art. 176 ust. 1 oraz nie jest niezgodny z art. 21 ust. 2 Konstytucji.

(sygn. akt P 25/02)

niu odrębnym do tego wyroku, „zwrot «rozumiany jako», oznacza, że przepis ten zawsze powinien być rozumiany w taki sposób, jak to wskazano w sentencji i że nastąpiło jego uzupełnienie o postanowienia Konstytucji, zrekonstruowane przez Trybunał dla potrzeb sprawy. (...) To zaś oznacza w przedmiotowej sprawie po prostu, że bez nadania tej dodatkowej konstytucyjnej treści przepis byłby w istocie niekonstytucyjny”.

Na ten problem zwracałem uwagę kilka lat temu: „Wyciągnięcie akcjonariuszy mniejszościowych bez ich woli i winy i bez merytorycznej kontroli sądów, jedynie ze względu na nieumotywowany zamiar akcjonariuszy większościowych – oto istota przymusowego wykupu akcji z art. 418 Kodeksu spółek handlowych. Do przymusowego wykupu akcji wystarczy kwalifikowana uchwała walnego zgromadzenia, nawet nieuzasadniona ważnymi okolicznościami. Liczą się tylko relacje kapitałowe” – tak rozpoczynałem tekst zamieszczony w *Rzeczpospolitej* z 6 maja 2002 r., „Na wycisk. Kapitalizm klasowy w kodeksie spółek handlowych”, będący skrótem opinii prawnej sporządzonej dla Sądu Okręgowego w Poznaniu (IX Gc 774/01/7), który to sąd przedstawił pytanie prawne Trybunałowi Konstytucyjnemu w przedmiotowej sprawie.

Trybunał ustawodawcą pozytywnym

Z cytowanego wyroku wynika, że Trybunał jest nie tylko ustawodawcą negatywnym, to znaczy może nie tylko doprowadzić do wykreślenia z systemu obowiązującego prawa konkretnego przepisu lub całego aktu prawnego, ale może też stworzyć nową regulację prawną. Jak zauważono w zda-

Rozstrzygnięcie w uzasadnieniu

„Artykuł 418 k.s.h. ułatwia rzeczywiście przeprowadzenie przymusowego wykupu akcjonariuszy mniejszościowych, przez to, że nie wymaga wskazania w uchwale przyczyn wykupu przez akcjonariuszy większościowych” – zauważa TK w uzasadnieniu głosowanego wyroku, ale jednocześnie do- ▶

► daje: „Taka regulacja nie oznacza jednak pozbawienia akcjonariuszy mniejszościowych prawa do ochrony sądowej, a co najistotniejsze do podnoszenia zarzutów pokrzywdzenia akcjonariuszy mniejszościowych lub nadużycia prawa przez akcjonariuszy większościowych”. Następnie Trybunał Konstytucyjny wyjaśnia, że uchwała o przymusowym wykupie akcji musi wskazywać przesłanki usprawiedliwiającej jej powzięcie działaniami akcjonariuszy mniejszościowych stanowiącymi realne zagrożenie dla interesów spółki.

Mało tego, w uzasadnieniu wyroku TK formułuje owe przesłanki: „...nie działanie prewencyjne, nie sam zamiar, najczęściej – przewidywany, akcjonariuszy mniejszościowych, ale faktyczne działania utrudniające lub uniemożliwiające funkcjonowanie spółki lub zmierzające do znacznego obniżenia poziomu ochrony interesów spółki mogą być tym kryterium powzięcia takiej uchwały”.

Według Trybunału Konstytucyjnego „uchwała mająca na celu pokrzywdzenie akcjonariusza oznacza zarówno sytuację, gdy cel pokrzywdzenia akcjonariusza istnieje w trakcie podejmowania uchwały, jak również sytuację, w której pokrzywdzenie akcjonariusza nie jest zakładane w chwili podejmowania uchwały, jednak treść uchwały jest taka, że jej wykonanie doprowadziło do jego pokrzywdzenia”.

Stąd biorą się istotne problemy ze stosowaniem tego wyroku w praktyce gospodarczej.

Dotychczas Trybunał Konstytucyjny powściągliwie wypowiedział się odnośnie zakresu przedmiotowego swojej wykładni prawotwórczej dokonywanej w ramach tzw. wyroków interpretacyjnych: „W sytuacji niejednoznacznego brzemienia przepisu, kiedy wykładnia językowa może prowadzić do rozbieżnych wniosków, konieczne jest poszukiwanie interpretacji, która pozwoli na uzgodnienie treści przepisu z konstytucją” – uzasadnienie wyroku TK z 5 sierpnia 2000 r., SK 22/99.

W przypadku treści art. 418 k.s.h. jednoznacznie można stwierdzić, że w przepisach w nim zawartych nie sformułowano przesłanek materialno-prawnych warunkujących podjęcie uchwały o przymusowym wykupie akcji i przepisy te nie wymagają nawet uzasadnienia uchwały. W razie powstania na tle art. 418 k.s.h. sporu sądowego, sąd nie ma więc czego kontrolować. Tymcza-

sem istota prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) polega nie tylko na formalnym potwierdzeniu w ustawie tego prawa, ale na takich materialnych gwarancjach ustawowych, aby istniała realna szansa uzyskania korzystnego rozstrzygnięcia sądowego, na co zwracał uwagę TK we wcześniejszym orzecnictwie, np. w wyroku z 17 października 2000 r., SK 5/99.

Zakres wykładni prawotwórczej

Jak wynika z cytowanych powyżej fragmentów uzasadnienia wyroku, działalność prawotwórcza Trybunału Konstytucyjnego polega tutaj nie tylko na stworzeniu w samym wyroku (czyli w sentencji) nowej normy prawnej. Istotne elementy tej normy, odnośnie przesłanek materialnoprawnych uchwały o przymusowym wykupie akcji, zawarte są też w uzasadnieniu. Natomiast zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji i art. 77 ustawy z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym – moc powszechnie obowiązującą mają jedynie sentencje wyroków TK, publikowane w Dzienniku Ustaw.

Reasumując:

Trybunał Konstytucyjny ucywilizował przymusowy wykup akcji. Artykuł 418 § 1 k.s.h. uzupełniony o treść zawartą w sentencji i w uzasadnieniu (sic!) wyroku TK, należy uznać za zgodny z Konstytucją. Co istotne dla wyciskających, jak i wyciskanych – ci pierwsi mają obowiązek procesowy udowodnienia, że ci drudzy (jak to ujmuje w uzasadnieniu TK) faktycznie już podjęli się „działań utrudniających lub uniemożliwiających funkcjonowanie spółki lub zmierzających do znacznego obniżenia poziomu ochrony interesów spółki”. ■